

künek, liberálisnak, tanulócentrikusnak vélő nevelő a valóságban éppen ellenkező módon viselkedik, ilyenkor mások ítéletein keresztül szembesül a valósággal.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a felvetett problémák, a jelenleg rendelkezésünkre álló technikák azt a következtetést sugallják, hogy egyetlen vizsgálati eszköz nem elegendő a tanárok minősítéséhez szükséges adatok összegyűjtésére. Mivel a nevelés-oktatás komplex folyamat, tanulmányozása is csak komplex módszerekkel lehetséges. Kutatók és gyakorló pedagógusok szoros együttműködésétől remélhetjük az értékelés hitelének, objektivitásának növekedését.

IRODALOM

- [1] G. De Landsbeere: L'évaluation des enseignants, in.: Traite du sciences pédagogique, VIII. Paris, P. U. F. 1978.
- [2] G. De Landsbeere: Sélectionner les enseignants. Perspectives, volX. no. 3., 1980.
- [3] G. De Landsbeere: i. m. 1978. 124. l.
- [4] Réthy Endréné: Motiváció a tanítási órán. ELTE Pedagógiai Közleménye, Tankönyvkiadó, Budapest, 1978.
- [5] G. De Landsbeere et Bayer: Comment les maitres enseignent. Analyse des interactions verbales en classe. Bruxelles, Ministère de l'Education national, 3. éd. 1975.
- [6] G. De Landsbeere-Delchambre: Les comportements non verbaux de l'enseignant. Comment les maitres enseignent. II. Paris: Nathan-Bruxelles: Ed. Labor, 1979.

DR. KISS ALBERTNÉ
Debrecen

Útkeresés a pedagógus továbbképzésben

Amikor mintegy tíz évvel ezelőtt kialakult a megyei pedagógus továbbképzés jelenleg is működő rendszere, bizonyára kevesen hittek abban, hogy ennyire időtálló lesz. Szerepét azért tudta és több kevesebb hiányossággal tudja ma is betölteni, mert jól sikerült körvonalazni a célt és a rendszerépítő elveket. Rugalmasságának köszönhető, hogy alkalmazkodni tudott a folytonosan növekvő követelményekhez, tantervi reformokhoz, nagyobb zökkenők nélkül le tudta vezetni a képzés és a gyakorlati igények mind több helyen jelentkező feszültségét. Ha a működésben valamely oldalról érdekeltek időközben jelentkező kritikai észrevételei nem is vonták kétségbe a rendszer értékeit, az ismétlődő viták csomópontjaira oda kellett figyelni. A legtöbb gondot mindvégig az időhiány, a második műszakban végzett továbbképzések problémája, az önkéntesség-kötelezőség ellentmondásos értelmezése, az alapképzés, valamint a megyei és az országos továbbképzések összehangolásának hiánya okozta.

Hogy a tucatnyinál is több reformtervezet szakmai és nyilvános vitája után milyen koncepciót „szentesít” a minisztérium, azt ma még nem tudjuk. Annyi azonban máris nyilvánvaló, hogy a megújult továbbképzési rendszernek nem a szervezeti felépítése, sokkal inkább módosult célja, tartalma dönti majd el a hatékonyságát. Milyen célra és milyen tartalmakra gondolunk?

Ha a pedagógusképzéstől minduntalan számonkérjük, hogy jó szakembert és értelmiségi életvitelre képes embert együtt képezzen, akkor a pedagógus továbbképzés célját sem értelmezhetjük leszűkítve. Ismeretszerzés, képességfejlesztés, az egész személyiség formálása együttesen jelzi azt a célt, amellyel a továbbképzésnek hozzá kell járulnia az *alkotó pedagógusszemélyiségek neveléséhez*.

Az „alkotó” jelző olyan divatszó lett mostanában, hogy jelentése, értéke megkopott inkább, mint sem kiteljesedett. Eredeti jelentéstartalma feltételezi az alkotás befejezettségét, valaminek a létrehozását. Kritériumai között szerepel annak társadalmi hasznossága, értéke, és eredetisége, újszerűsége is. Ha most a jellemzők alapján vonjuk meg az alkotó pedagógusok körét, akkor az újításokat, pályamunkákat, kísérleteket végző, publikáló nevelőkre kell gondolnunk, akik formába önteni, bizonyítani is képesek elgondolásuk igazságtartalmát és munkájuk eredményességét.

Minthogy azonban a nevelés folyamata önmagában is alkotó jellegű tevékenység, az alkotó pedagógus fogalmának jelentésköre kiterjed mindazokra, akik munkájukat hivatástudattal, hozzáértéssel és eredményesen végzik. A végcél szerint ugyanis a tanítványokat a jelen társadalmi gyakorlat túlhaladására, magasabb szintre emelésére kell felkészíteni, ezért az alkotó minőség a nevelő tevékenység lényegi tartalmát jelenti akkor is, ha a képességeknek nem kiemelkedő szintjén jelenik meg. „A nevelőmunka sajátos kötöttségek között zajlik. Formális és informális elvárások tömegének tesz eleget a pedagógus, rögzített és nem rögzített értékeket közvetít – mindig változó, konkrét helyzetekben. A »eleményes kezelés« mozzanata a nevelés mindennapjainak szükséges újszerűsége, a különös közvetítő funkció alkotó megoldása, az általános értékek és a konkrét helyzetek adekvát összekapcsolása. Ha a pedagógus nem alkotó módon dolgozik, ha az inventív alkotóképesség szintjét sem éri el, akkor megoldásról, következőképp nevelő funkcióról sem igen beszélhetünk.” (Galicza János: Tekintély és alkotás a pedagógusmunkában. A pedagógia időszériu kérdései, Tk. 1981. 110. p.)

A nevelés társadalmi szerepét csak úgy tudja betölteni, ha a két legfontosabb feltétel: a pedagógus és az oktatási rendszer alkalmas az alkotó-nevelő munkára, ezért a fő célnak alárendelten kell meghatározni a pályairányítás, felvétel, a pedagógusképzés, -továbbképzés egymással összehangolt célját és tartalmát is.

Ha igaz az a közhelyszerű megállapítás, hogy továbbhaladni csak a jelen táljáról és nem attól elrugaszkodva lehet, akkor *gyökeresen* újat aligha hoz majd a következő évtized továbbképzési gyakorlata, inkább csak célirányosabb lesz, és meghatározó szerepet kap benne, ami ma még csak helyel-közzel található meg a kiemelkedő teljesítményekben. Lássunk néhányat ezekből az előremutató törekvésekből!

A *komplexitás* alapelvét megtartva a teljesebb értelmezés és megvalósítás irányában kell azt túlhaladni. Továbbra is az elmélet és a gyakorlat összhangját, az oktatáspolitikai, szaktudományi, pedagógiai és a társadalomtudományok körébe tartozó műveltségtartalmak együttes elsajátítását, bővítését jelenti, de a korábbinál nagyobb teret igényelnek a nevelői képességeket sokoldalúan fejlesztő programok a résztvevők teljes körének folyamatos munkáltatásával.

Oldani kell a *specializáció és az integráció* továbbképzésben is jelentkező ellentmondásait. Minthogy az iskolai munka korszerűsítésének egyik biztos eleme az integrációs törekvésekben rejlik, a továbbképzésben sincs értelme a partikuláris program-sorozatok eluralkodásának, még ha közvetlen – azonnali – hasznuk miatt azok népszerűek lennének is. A leszűkítés, a toldozás nem használ az oktatástechnika, a családi életre, közlekedésbiztonságra nevelés vagy a számítástechnika ügyének sem – hogy csak néhány példára utaljunk. Az újabbnál újabb feladatok jelentkezése nem szoríthatja háttérbe a pedagógus továbbképzés általános műveltségi alapjainak, személyiségfejlesztő programjainak meghatározó szerepét.

Nem tápláljuk ugyan magunkban annak illúzióját, hogy a jó továbbképzések ellensúlyozni, korrigálni tudják a felvételi rendszer, a kontraszelekció vagy akár a pedagógusképzés hibáit, de ezek bírálata vagy a felelősség áthárítása sem vezet célhoz.

A pedagógustársadalom korábbinál kétségtelenül kedvezőtlenebb összetétele, gyengébb szaktudásuk és hivatásérzetük, felszínebb műveltségük sokkal inkább arra int, hogy kevésbé bízhatunk a rátermettségben, a spontán fejlődésben és abban, hogy a megbízható szakmai ismeretek természetes velejárója a célravezető oktatási-nevelési gyakorlat is. Ezért nem elég, hogy az évtizedes múltban még szinte kizárólag ismereteket nyújtó pedagógus továbbképzési gyakorlat csak nagyon lassan veszít teret. Meghatározóvá kell tenni a nyitottabb, *teljesebb műveltség- és személyiségfejlesztés* programját.

Alig egy-két éve alakultak az első önismereti csoportjaink, képességfejlesztő tréningjeink. Foglalkozásaikon a pszichológiai tartalom a pedagógiai helyzetgyakorlatokhoz, képességfejlesztéshez kapcsoltan, eszközként és részcélként jelenik meg. Az *önismeret, önkontroll, önfejlesztés* ezért lesz állandó eleme programjainknak, mert a reális énkép és önértékelés része a pedagógiai (vezetői) műveltségnek, és ennek gyakran tapasztalható hiánya számtalan nevelési hiba forrása. Míg korábban egyfajta foglalkozási ártalomként sokszor inkább túlzott magabiztosságot, túlértékelést érzekeltünk, az utóbbi időben egyre több az önértékelési zavarok miatt bizonytalan, önmaga hatáslehetőségeit alábecsülő pedagógus. Még a tanítványai megismerésében jártas nevelőnek is szegényes az önismereti kultúrája. Az irányított csoportmunkában, különböző átélt, modellált szituációkban alakul, fejlődik az énkép, az értékelés és az önértékelés, az együttműködés és a vitatkozás képessége is.

Továbbképzéseink *közösségcentrikus* építkezése több szempontból is kívánatos. Alapegységeit nyilvánvalóan az iskolai, óvodai és területi, szakmai, pedagógiai, vezetői munkaközösségek alkotják. Ezek célirányos munkáraorientáltságának, kohéziójának, önfejlesztő képességének erősítése majdnem korlátlan lehetőséget és működtetőiknek a demokrácia és az önállóság kibontakoztatása révén is felelősséggel vállalt feladatokat kínál. A munkában erősödő közösségi kapcsolatokra, közösségfejlesztésre a tanfolyami csoportjainkban is példát kell mutatnunk. Mindez persze nemcsak a tanulás, az eredményesebb feladatellátás szempontjából lényeges. Az elidegenedéssel, a tisztességgel, halmozódó társadalmi, szakmai, családi gondokkal küszködő pedagógusoknak nagy szükségük van a közösségi élményre, feszültséglevezetésre és megerősítésre.

A gyors egymásutánban megalakuló *pedagógiai intézetek* hatáslehetősége a szakmai irányítás korszerűsítésében és az iskolai munka fejlesztésében bizonyára lényegesen nagyobb, szerepkörük teljesebb lesz. Megszűnik az a felemás helyzet, amely a felügyeletet külön választja a továbbképzéstől, így egységesebb szervezetben és folyamatban valósulhat meg a nevelőmunka fejlesztésének programja. A szakfelügyelet, pedagógiai felügyelet működtetése – módosított feladataik pontosításával – remélhetőleg újabb lehetőséget ad céljaink elérésére. Mennyiségében megnő és minőségében is változnia kell az intézeti munkának. Ha a működési feltételek megteremtésének bizonytalansága óvatosságra int is bennünket, az újabb feladatok nagysága és szépsége mindenképpen reményteljesebb jövőt ígér. Egy újabb évtized próbája majd eldönteni, mennyi valósul meg terveinkből.

